

VODIČ ZA NOVE ODRASLE

Autorica vodiča

Lorena Barić

Uredništvo i dizajn

Sabina Stipanec

UPSHIFT grupa:

Marijana Bukal

Lucijan Marjanović

David Ivanišević

Za izdavača

Udruga za promicanje informatike,
kulture i suživota

Godina izdanja

2024.

Sadržaj

1. UVOD.....	4
2. PRAVA & MOGUĆNOSTI: Ee, što je dobro bit punoljetan/na.....	5
3. STARTER PAKET	
a) Zdravstveno osiguranje.....	9
b) Građanska prava.....	11
c) Radnička prava.....	15
d) Studentska prava.....	17
e) Platforma e-Građani.....	19
4. FINANCIJSKA PISMENOST.....	21

Pozdrav ekipa,

Mi smo grupa srednjoškolaca koja je sudjelovala na UPSHIFT radionici u Orahovici gdje smo radili na rješavanju problema nedovoljne informiranost mladih o pravima i obvezama nakon punoljetnosti. Prepoznali smo ovaj problem kao jedan koji se ponavlja već generacijama mladih i dosjetili se rješenja u vidu ovog vodiča. Sve informacije u njemu, su one koje su i nama bile potrebne te se nadamo da će vas ova knjižica voditi kroz novostečena prava i obveze.

Marijana Bukal

Lucijan Marjanović

David Ivanišević

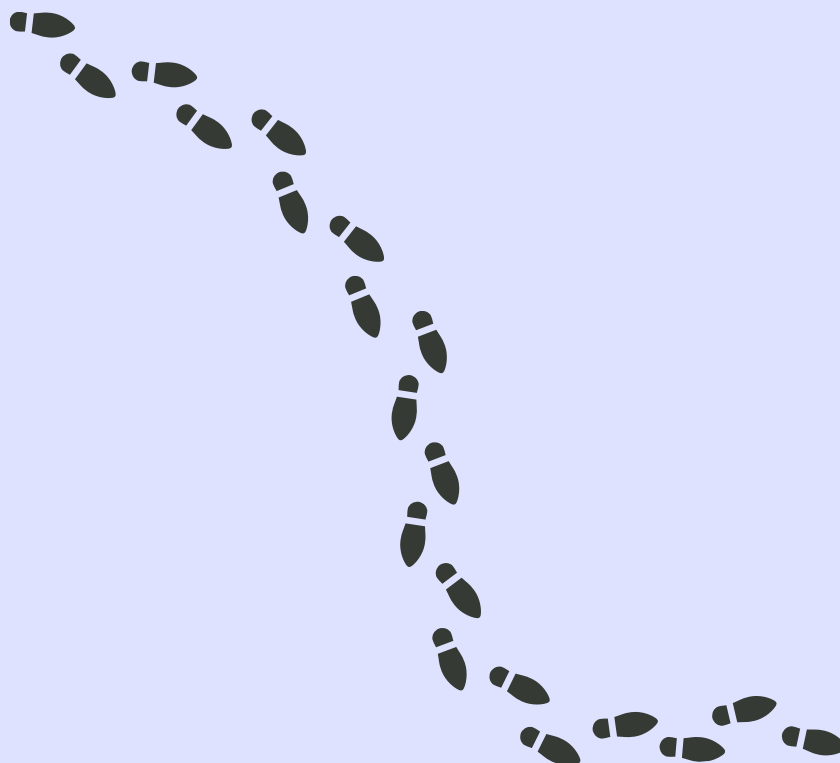
01 UVOD

Dobrodošao i dobrodošla u 'svijet odraslih'!

Kada završiš srednju školu i postaneš punoljetan/na, otvara ti se cijeli novi svijet mogućnosti i izazova. Može zvučati zastrašujuće, ali ne brini – ovaj vodič je tu da ti pomogne sa svime što trebaš znati o svojoj novoj uzbudljivoj životnoj fazi. Pripremili smo ti korisne informacije i par praktičnih savjeta kako bi ti olakšali da sigurno i odlučno zakoračiš u svijet odraslih.

Sretno!

02 PRAVA & MOGUĆNOSTI:

Ee, što je dobro bit punoljetan/na

Sloboda na vidiku!

S 18 godina možeš voziti auto, glasati na izborima, otvoriti svoj bankovni račun, osnovati firmu, kandidirati se za predsjednika/cu, osnovati stranku.

Također, ako si spreman/a za ozbiljnije životne korake možeš čak i sklopiti brak bez odobrenja roditelja.

No, sve ovo također znači i da si pravno odgovoran/na za sve svoje postupke što zahtijeva jednu dozu ozbiljnosti prilikom donošenja odluka.

PREGLED KLJUČNIH NOVIH PRAVA KOJA IMAŠ:

Građanska prava:

Sada moraš imati osobnu iskaznicu, a možeš glasati i utjecati na to kako se vodi tvoj grad ili zemlja, ali i Europska unija (EU)! 2024. je posebna i po tome što možeš prvi puta glasati na parlamentarnim izborima u Hrvatskoj, predsjedničkim izborima ali i na izborima za Europski parlament, naravno ako si napunio/la 18 godina prije dana izbora.

Pravo na rad/radnička prava:

Možeš se i zaposliti bez da pitaš roditelje za dozvolu. Ako se nakon srednje škole odlučiš zaposliti jer ne želiš studirati ili nisi upisao/la željeni fakultet, obavezno se dobro informiraj o radničkim pravima i ne pristaj na posao dok nisi jasno dogovorio/la opis posla, očekivanja, netto plaću i ostale uvjete ugovora poput godišnjeg odmora. I ne zaboravi, posao se regulira ugovorom koji moraš potpisati prije početka rada.

Studentska prava:

Ako odlučiš studirati i upisati faks, jako je bitno da se upoznaš sa svojim pravima kako bi ti studentski život bio što ljepši i ugodniji. Za početak, imaš pravo na kvalitetno obrazovanje i pristup svim potrebnim resursima, poput knjižnice. Imaš pravo konkurirati za stipendije, druge oblike financijske pomoći, sudjelovanje na studentskim razmjenama, pravo na subvencioniranu prehranu, zdravstveno osiguranje, smještaj u studentskom domu, te zaposliti se preko studentskog uvogora. Ima još dosta stvari koje trebaš znati kada kreneš studirati, ovisno o tome jesi li redovan ili neredovan student/ca.

Više informacija ti donosimo niže u starter paketu!

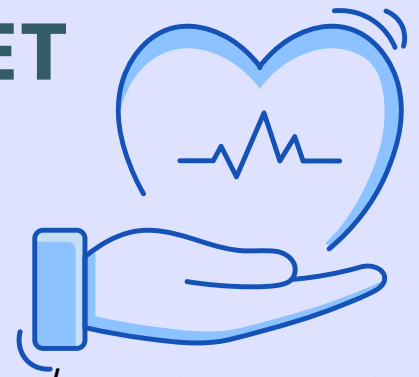

Mladi imaju prava??

03 STARTER PAKET

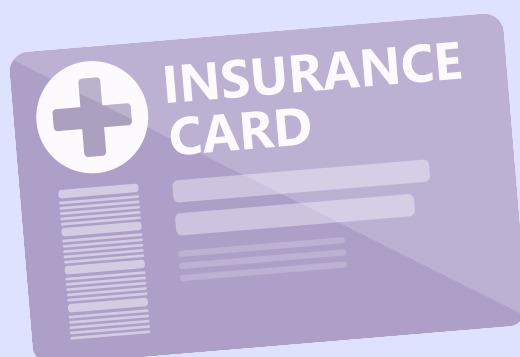
a) Zdravstveno osiguranje

Kao punoljetna osoba, odgovoran/na si za svoje zdravstveno osiguranje, a to znači da se nakon završetka srednje škole moraš prijaviti na zdravstveno osiguranje. Kad kažemo zdravstveno osiguranje, mislimo na obvezno (osnovno) zdravstveno osiguranje koje pokriva država.

Ova priča počinje s Hrvatskim zavodom za zdravstveno osiguranje (HZZO), kojem se obavezno moraš javiti najkasnije u roku od 30 dana od završetka svoje srednje škole.

Uz obavezno zdravstveno osiguranje koje uvijek ide preko HZZO-a, možeš se i dodatno osigurati takozvanim dopunskim osiguranjem koje pokriva neke dodatne troškove nastale u liječenju poput lijekova ili participacije.

Dakle, kad ti završi srednja škola, gubiš trenutni status zdravstvenog osiguranja i moraš se obavezno ponovno prijaviti HZZO-u roku od 30 dana.

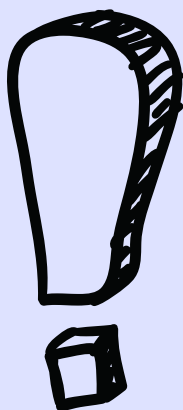

Ovo su obveze i prava oko zdravstvenog osiguranja, ovisno o tvojim daljnjim planovima:

a. Ako ideš dalje studirati: Država ti plaća i osnovno i dopunsko zdravstveno sve do tvoje 26. godine

b. Ako nećeš dalje studirati i nezaposlen/a si: Osnovno osiguranje ti plaća država, a dopunsko plaćaš sama ili ti ga plaća država ovisno o ukupnom dohotku u kućanstvu (ovo svakako provjeri direktno s HZZO-om).

c. Ako ćeš se zaposliti: Poslodavac plaća tvoje osnovno zdravstveno, a ti si sam/a plaćaš dopunsko ako želiš (dopunsko ne moraš uzeti preko HZZO-a, već možeš vidjeti što nude i druge osiguravajuće kuće).

Jako je bitno da ne propustiš taj rok od 30 dana nakon završetka srednje škole jer ako zakasniš, ostaješ bez prava na besplatno zdravstveno osiguranje, što znači da bi mogao/la završiti u situaciji da moraš troškove zdravstvenog osiguranja pokriti iz svog džepa. Zato, čim završiš srednju, skokni do najbližeg HZZO ureda i oni će ti pomoći kroz sve što trebaš napraviti.

03 STARTER PAKET

b) Građanska prava

Građanska prava su srce svake demokracije, koja ti omogućuju da aktivno sudjeluješ u društvenom i političkom životu. Ključna su pravo na slobodu govora, privatnost, pravično suđenje, i, naravno, pravo glasa iliti biračko pravo. Uz to, kao punoljetan/na građanin/ka Hrvatske moraš imati osobnu iskaznicu.

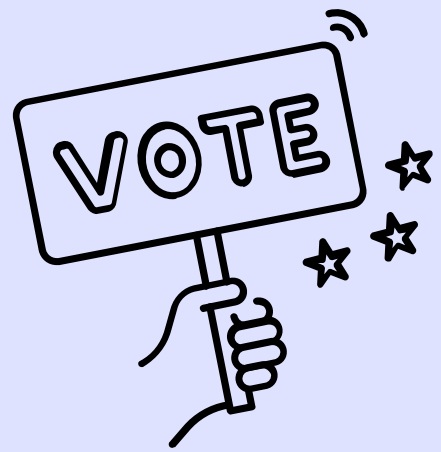
Mi ćemo se ovdje fokusirati na vađenje osobne iskaznice kao i na tvoje biračko pravo jer je ono mega važno.

Osobna iskaznica

Prvo i kratko - s 18 godina moraš izvaditi **osobnu iskaznicu** i uvijek ju imati sa sobom. S osobnom iskaznicom imaš pristup e-građani platformi, s njom možeš i putovati unutar EU i u neke druge zemlje van EU (ali provjeri pravila za određenu zemlju prije puta), bez nje ne možeš glasati na izborima niti možeš izvaditi putovnicu ili vozačku dozvolu.

Osobnu iskaznicu vadiš osobno u MUP-u, a više informacija o tome što ti treba da bi uspješno predao/la zahtjev, vidi [ovdje](#).

Biračko pravo

Možeš glasati i odlučivati o tome tko će voditi tvoj grad, zemlju kao i tko će te predstavljati u Europskoj uniji. Biračko pravo ti, također, omogućuje da se uključiš u politički život kroz pridruživanje nekoj političkoj stranci ili pak kroz kandidiranje na izborima – možda baš ti budeš naš sljedeći predsjednik/ca!

Glasanje na izborima nije samo tvoje pravo već i supermoć! Kad glasaš, direktno utječeš na to tko će bit u vladi, tko će donositi zakone i odluke koje će oblikovati tvoju zajednicu i tvoj život.

S obzirom da je 2024. godina bitna i zato što će se u njoj održati parlamentarni izbori u Hrvatskoj, predsjednički ali i izbori za Europski parlament, odvojit ćemo malo prostora u ovom priručniku da malo pojasnimo i kakvi sve izbori postoje u Hrvatskoj te kako možeš izaći na izbore.

Vrste izbora u Hrvatskoj:

- **Predsjednički izbori:** Svake pete godine biraš predsjednika/cu koji/a predstavlja Hrvatsku kod kuće i u svijetu.

- **Parlamentarni izbori:** Svake četvrte godine biraš zastupnike u Hrvatskom saboru koji donose zakone, upravljaju državnim proračunom i biraju vladu

- **Lokalni izbori:** Također svake četvrte godine odlučuješ tko će voditi tvoju županiju, grad ili općinu.

- **Mjesni izbori:** ovdje se biraju mjesne samouprave (npr. kvartovi, manja naselja) koji odlučuju o pitanjima vezanim za tvoju neposrednu zajednicu.

- **Izbori za Europski parlament:** Svake pete godine biraš tko će zastupati Hrvatsku u Europskom parlamentu.

Kada i kako glasati u izborima 2024.-te:

- 17.4.2024. su Hrvatski parlamentarni izbori.
- 9.6.2024. su Europski parlamentarni izbori u Hrvatskoj.
- Krajem godine očekuju nas i predsjednički izbori.

S napunjenih 18 godina, imaš pravo glasa i automatizmom bi trebao/la bit evidentirana u registru birača. No, svakako provjeri jesi li pravilno upisan/a kako bi mogao/la glasati. Ako trebaš nešto promijeniti oko tvog upisa, bilo mjesto prebivališta ili promijeniti biračko mjesto, sve to možeš učiniti preko registra birača i e-gradani platforme do 10 dana prije izbora. Ako nemaš pristup e-gradani platformi, svrati do najbližeg upravnog ureda i oni će evidentirati sve promjene kako bi mogao/la glasati na dan izbora.

Na dan izbora, samo trebaš uzeti osobnu i osobno otići do biračkog mjesta.

03 STARTER PAKET

c) Radnička prava

Kad napuniš 18, vrata ka zaposlenju su ti širom otvorena! No, prije nego što se upustiš u traženje posla, jako je važno da znaš svoja radnička prava jer ti ona garantiraju fer tretman, sigurno i zdravo radno okruženje, pravednu plaću, i mogućnost da se uključiš u sindikate koji se bore za tvoja radnička prava.

Raditi možeš na više načina - redovito kod poslodavca preko ugovora o radu (na određeno ili neodređeno vrijeme); honorarno preko ugovora o djelu ili autorskog ugovora (ovisno o vrsti posla koji obavljaš); ili privremeno preko studentskog ugovora (ako si student).

Ako planiraš pravac direkt u poslovni svijet nakon škole, prvo što moraš napraviti je životopis pa ti preporučujemo da napraviš [Europass](#) životopis na online platformi. Europass je također i platforma koja ti može pomoći da se povežeš s poslodavcima u Europi, ako razmišljaš o traženju posla van Hrvatske.

WORK
WORK
WORK

Ne zaboravi ni na [EURES](#), platformu za pronalazak poslova unutar EU, gdje možeš pronaći puno informacija o radnim prilikama i povezati se s poslodavcima. I, naravno, za poslove u Hrvatskoj bitno je da se evidentiraš na burzu rada ([Hrvatski zavod za zapošljavanje, HZZ](#)) koji ti, također, mogu pomoći oko karijernog plana ili traženja posla.

Ako trebaš podršku, slobodno se javi i ekipi iz [GZM-a](#) (Garancija za mlade), a detaljniji priručnik o radnim pravima pogledaj [ovdje](#).

Spreman sam
za moj
prvi posao!

03 STARTER PAKET

d) Studentska prava

Znaš li, kao budući student/kinja, koja sva studentska prava imaš? Studiranje je više od učenja i ispita, to je tvoja prilika da stvaraš, istražuješ, upoznaješ nove ljude, i, naravno, da se znaš pozvati na svoja prava ako i kad treba. Evo malo informacija o tome što sve možeš očekivati i na što sve imaš pravo tijekom svojih studentskih dana.

Kao student/kinja, imaš pravo na zaštitu i podršku u svakom aspektu svog studentskog života. To uključuje pristup informacijama o tvojim pravima, pravo na zdravstveno osiguranje, subvencioniranu prehranu i smještaj u studentskom domu, stipendije, subvencioniran prijevoz i subvencionirano stanovanje kod privatnih stanodavaca u nekim gradovima, međunarodne razmjene studenata... (za konkretne uvjete se informiraj direktno na svom fakultetu).

Kad kreneš studirati, ako osjećaš da ti je neko pravo prekršeno ili ako samo trebaš savjet, možeš se uvijek obratiti studentskom pravobranitelju. Ova osoba je tu da te sasluša, savjetuje i pomogne u rješavanju nastale situacije.

Imaš pravo vremenski regulirati studij prema svojim potrebama. Ako trebaš pauzu zbog osobnih ili zdravstvenih razloga, možeš iskoristiti pravo na mirovanje studija. To znači da možeš 'zamrznuti' svoj studij na neko vrijeme bez ikakvih posljedica na svoj studentski status.

Imaš pravo otići na studentsku razmjenu ili stručnu praksu preko Erasmus+ programa ili neki drugih programa, a da ti se ostvareni bodovi na tom drugom fakultetu priznaju. Ako si za takvo iskustvo, razmisli o Erasmus+ programu i provjeri sa svojim Erasmus koordinatorom na fakultetu koje ti se prilike nude; Za neke druge prilike možeš saznati i preko [Eurodesk mreže](#), besplatne informacijske mreže za mlade.

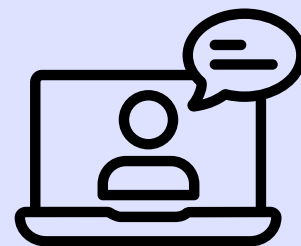
Imaš slobodu promijeniti studijski program ako osjećaš da trenutni ipak nije za tebe. Naravno ovdje postoje posebni uvjeti koje trebaš dobro istražiti prije odluke.

Znaj da ti podršku pružaju i studentski zbor i studentski pravobranitelj te im se svakako javi s bilo kakvim pitanjem.

Dijelimo s tobom još jedan koristan [vodič o studentskim pravima](#).

03 STARTER PAKET

e) Platforma e-Gradani

Sigurno si čuo/la za e-Gradani, ali što je to zapravo i zašto bi ti, kao novopečeni/a punoljetnik/ca, trebao/la biti zainteresiran/a?

e-Gradani je online platforma koja ti omogućuje pristup različitim javnim uslugama i informacijama iz udobnosti svog doma, bez potrebe za čekanjem na šalterima i u redovima.

Čemu služi?

Sada kad si završio/la srednju školu i krećeš ka studiju ili traženju posla, moraš se prijaviti na zdravstveno osiguranje, možeš glasati na izborima, položiti vozački ispit i izvaditi svoju prvu vozačku,... e-gradani ti omogućuje da sve ovo brzo i jednostavno obaviš u par klikova, odnosno platforma ti omogućuje da jednostavno upravljaš svojim novim pravima i obavezama.

Osim usluga koje smo naveli iznad i ranije (e-birači, npr.) još neke od korisnih usluga koje su ti na raspolaganju su, na primjer, promjena boravišta, vađenje raznih potvrda poput one o nekažnjavanju ili izvoda iz knjige rođenih, promjena obiteljskog liječnika, predaja zahtjeva za izdavanje Europske zdravstvene iskaznice, i mnogo toga. Pregled svih dostupnih usluga imaš ovdje.

Kako pristupiti e-gradani platformi?

Svaki građanin Hrvatske ima pravo pristupiti e-gradani platformi preko svojeg jedinstvenog digitalnog identiteta, takozvane, vjerodajnice. S obzirom na to da e-gradani platforma sadrži sve tvoje osobne informacije i podatke, pristup raznim uslugama je zaštićen razinama sigurnosti (vjerodajnicama). Ovisno o razini vjerodajnice koju imaš, možeš pristupiti različitim uslugama. Na primjer, za neke zahtjeve, kao što je izdavanje vozačke dozvole online, potrebna ti je najviša razina sigurnosti.

Ako si već koristio/la AAI@Edu.hr račun, vjerojatno imaš pristup najnižoj razini vjerodajnice. Međutim, s novom svojom osobnom iskaznicom možeš dobiti pristup svim e-gradani uslugama. Ono što moraš napraviti jest aktivirati **e-osobnu** - ovo je jako jednostavno, a sve potrebne informacije dobit ćeš u MUP-u kada podigneš svoju osobnu iskaznicu.

04 FINANCIJSKA PISMENOST

Kako rukuješ sa svojim novcem? Potrošiš li odmah sve što dobiješ ili štediš za nešto veće što želiš? Ako uskoro krećeš na faks ili započinješ prvi posao, odlično je znati kako se snaći s financijama – od plaćanja stanarine i režija pa sve do štednje za neko veliko putovanje.

Kad završiš srednju vrlo vjerojatno ćeš ubrzo i potražiti neki posao – bilo na ugovor o radu ili preko studentskog ugovora. To znači da ćeš trebati otvoriti i svoj bankovni račun, za plaću ili honorar, stipendije, uplate roditelja... Otvaranjem računa u banci dobivaš i bankovnu karticu koja nije samo shopping bez granica već i veća financijska odgovornost. A za odgovorne financije je potrebno bit financijski pismen/a.

Što je financijska pismenost? To je tvoja sposobnost da pametno upravljaš novcima kako se ne bi našao/la u stresnoj financijskoj situaciji. Ona podrazumijeva znanje o bankarskim terminima, budžetiranju, pametnom trošenju, štednji i investicijama, kreditima, fondovima i svemu drugome što ti omogućava ne samo da preživiš u 'svijetu odraslih', već i da uspiješ, zgrabiš prilike i živiš bez financijskih briga.

Evo što bi svaka mlada odrasla osoba trebala znati o financijama:

Osnovni pojmovi:

- **Tekući račun:** Glavni račun za tvoje prihode, poput plaće ili honorara. Ovaj račun ti omogućuje i da potrošiš malo više nego što imaš (da odeš u minus).
- **Žiro račun:** Slično tekućem, ali nije za redovnu mjesečnu plaću već za honorare i druge oporezive dohotke. Plus, ne dozvoljava minus već trošiš onoliko novaca koliko imaš na računu.
- **Bankovne kartice:** tvoj alat za pristup novcu – bilo plaćanju na POS uređaju, online kupovini ili podizanju keša s bankomata. Postoje:
  - Debitne kartice – trošiš novac koji imaš na računu,
  - Kreditne kartice – trošiš 'na kredit' koji kasnije vraćaš s kamatama (naknadu banci zato što ti je, zapravo, posudila novac koji nemaš).
- **IBAN** je broj računa, **CVV/CVC** je dodatni sigurnosni broj na poledini kartice. IBAN možeš dati nekome da ti plati novce na račun, a CVV/CVC koristiš kao dodatnu sigurnosnu potvrdu kada kupuješ online. **Nikako i nikome nemoj davati IBAN i CVV/CVC zajedno.**

Osnovna pravila financijske pismenosti:

- **Budi šef svom novcu:** Upravljaj svojim novcem, ne dopusti da on upravlja tobom.
- **Prepoznaj svoje navike trošenja i budžetiraj:** stavi na papir s koliko novca raspolažeš svaki mjesec, sve obavezne mjesečne troškove koje imaš, sve gušte koje imaš i želiš na njih potrošiti, i onda vidi s koliko extra novca raspolažeš. Taj višak uštedi :)
- **Štednja:** Nauči štedjeti – nije samo za ‘odrasle’ ili za crne dane. Štednja ti je jedan od glavnih aduta ka financijskoj neovisnosti. Ona ti omogućuje da isprobaš nešto novo ili ostvariš veće financijske ciljeve.
- **Pažljivo s dugovima i kreditima!** Nemoj posuđivati ako ne možeš vratiti s kamatama.
- **Ulaži:** Kad stasaš i sigurnije uploviš u svijet financija, možda i uštediš neku količinu novca, onda razmisli o ulaganjima. Ulaganjem možeš povećati vrijednost novca. Ulaganje nije samo za brokere, možeš i sam/a ulagati ali se dobro raspitaj i informiraj prije. Postoje različite opcije – od sigurnih štednji do rizičnijih investicija.

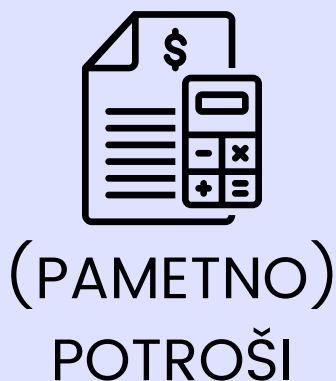
5 PRINCIPA FINANCIJSKE PISMENOSTI

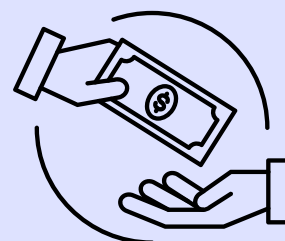
ZARADI

UŠTEDI

(PAMETNO)
POTROŠI

(PAMETNO)
POSUDI

INVESTIRAJ

Za kraj, neka financijska pismenost ne bude samo način kako preživjeti mjesec. Neka ti omogući da kontroliraš svoj život, uživaš u novim iskustvima, pokreneš posao, ili čak promijeniš svijet. Sretno!

JAVI SE U Udrugu IKS

Za više informacija, podršku u tvojoj odraslosti i novo stečenim ulogama.

 +385 44 814 562

 mobility@udrugaiks.hr
iks@udrugaiks.hr

 Turkulinova 9, 44250 Petrinja

 @udrugaiks

unicef
za svako dijete

UDRUGA **iks**

**UP
SHIFT**
HRVATSKA